

Yenilik Temelli Bir Bölgesel Gelişme Sürecinde Kalkınma Ajanslarının Yeri

Cem Okan Tuncel^a

Hasan Bakır^b

Özet: Bu çalışmada yenilik temelli bölgesel gelişme sürecinde kalkınma ajanslarının rolü Türkiye örneği bağlamında incelenecektir. Günümüz bilgi çağı ekonomisinde bölgesel gelişme, bölge kaynaklarını rekabetçi üstünlükler sağlayacak teknoloji geliştirme faaliyetlerine yönlendirmek suretiyle, olanaklı hale gelmektedir. Yeni fikirlerin yaratılması ve ekonomik faaliyetlere uygulanması olarak tanımlanabilecek “yenilik” (innovation) ise, iktisadi büyümenin uzun dönemli performansının temel belirleyicisi olmaktadır. Bilginin yaratılmasında ve öğrenilmesinde bölgelerin bilgi yoğun kapitalizmin ana unsuru olarak öne çıkması, bölgesel politikalarda da çeşitli değişim ve dönüşümleri gündeme getirmiştir. Bu dönüşümle beraber ortaya çıkan kurumlar Bölgesel Kalkınma Ajanslarıdır. Bu çalışmanın amacı Türkiye’de yenilik sürecinin belirleyici olduğu bölgesel gelişme politikalarında kalkınma ajanslarının yerini incelemek ve Avrupa birliği deneyimine bağlı olarak öneriler sunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Kalkınma Ajansları, Yenilik odaklı bölgesel yaklaşımlar, Bölgesel kalkınma, Bölgesel yenilik politikaları

JEL Sınıflandırması: R11, R38, R58

The Role of Development Agency in an Innovative-Based Regional Development Process

Abstract: In this study, the role of development agencies, in the innovative based regional development process, in the context of Turkey as an example, will be examined. In today's information age economy, regional development can be achieved through canalizing regional sources to the technological development activities which will provide some competitive advantages. Innovation, which can be defined as the creation of new ideas and their implementation to economic activities, is the main source of long run economic growth performance. That the regions become prominent as the main fact of the information intensity capitalism has brought forward some changes and conversion in the regional policies as well. The aim of this study is to examine the role of the regional development agencies in the regional development policies in which the innovation process in Turkey is the determiner and to offer suggestions by relying on the EU experience.

Keywords: Development Agency, Innovation focused regional approaches, Regional development, Regional innovation system

JEL Classification: R11, R38, R58

^a Res. Assist., Uludag University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Economics, Bursa, Turkey, cotuncel@uludag.edu.tr

^b Res. Assist., Uludag University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Economics, Bursa, Turkey, hasanbakir@uludag.edu.tr

1. Giriş

Bu çalışmada yenilik temelli bölgesel gelişme sürecinde kalkınma ajanslarının rolü Türkiye örneği bağlamında incelenecektir. Günümüz bilgi çağı ekonomisinde bölgesel gelişme, bölge kaynaklarını rekabetçi üstünlükler sağlayacak teknoloji geliştirme faaliyetlerine yönlendirmek suretiyle olanaklı hale gelmektedir. Yeni fikirlerin yaratılması ve ekonomik faaliyetlere uygulanması olarak tanımlanabilecek “yenilik (innovation)” ise, iktisadi büyümenin uzun dönemli performansının temel belirleyicisi olmaktadır. Doğrusal model olarak tanımlanan birinci kuşak yenilik kuramları yeniliği firmaların bünyesinde bilimin uygulanmasının doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan süreçler olarak ele alırken, sistem yaklaşımını öne çıkaran ikinci kuşak modeller yeniliğin meydana geldiği işbirliği ağlarına odaklanmaktadır. Bu dönüşüme bağlı olarak bölgesel gelişme politikaları tasarımında Merkezi Hükümetin yukarıdan aşağıya uyguladığı bölgesel politikaların yerini aşağıdan yukarıya yani bölgenin sorunlarını çözmeye yönelik aynı zamanda da ulusal programlarla uyumlu plan ve programlar almaya başlamıştır. Uygulanan bölgesel politikalarda yerel ve merkezi kuruluşlar arasında koordinasyon sağlayan, yerel kurum ve kuruluşları bölgesel politikaların belirlenmesine dâhil eden, bölge sorunlarına çözüm arayan ve bu doğrultuda yerel kaynakları harekete geçirecek bir yapılanmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yapılanmanın adı Kalkınma Ajansları’dır. Avrupa Birliği ülkelerinde bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesinde artık merkezi politikaların yerini bölgesel kuruluşlar olan Bölgesel Kalkınma Ajansları almıştır.

Çalışmanın bundan sonraki bölümleri şu şekilde yapılandırılmıştır: ikinci bölümde bölgesel gelişme yaklaşımlarının evrimi incelenmiş, üçüncü bölümde yeniliğin alansal boyutu sistem yaklaşımı bağlamında tartışılmış, dördüncü bölümde ise kalkınma ajanslarının ortaya çıkışı ve yenilik temelli bir bölgesel gelişme sürecinde ajansların oynadığı rol ve Türkiye’de yaşanan bölgesel politika gelişmeleri üzerinde durulmaktadır. Çalışmanın ulaştığı sonuçlar son bölümde tartışılmıştır.

2. Bölgesel Gelişme Yaklaşımlarının Evrimi

20. yüzyılda ulus devletlerin ortaya çıkması ile birlikte ekonomik yapı homojen bir ulusal devletin sınırları içinde tanımlanmaya başlamıştır. Bu paradigmaya bağlı olarak bölgesel olana bakış ulusal devlete referansla, bölgesel farklılıklara bakış ise ulusal ekonominin bütünleşmesinin önünde engel olup olmayacağı temelinde kurulmuştur. Daha sonra homojen bir ulusal ekonomi tanımına atıfla bölgesel farklılıkların aşılabilir bir sorun olduğu ve ulusal devletin gelişmesi önünde bir engel olamayacağı anlayışı yerleşmeye başlamıştır (Eraydın, 2002, s. 3). 2. Dünya Savaşı sonrası dönemde fordist birikim sürecine dayalı kapitalist gelişme modeli, Keynesci toplam talep yönlü politikalarla desteklenirken gelişmiş merkez ülkelerde sınıfsal uzlaşmayı temsil eden sosyal politika uygulamaları ile gelir eşitsizliğini azaltmaya çalışan güçlü refah devleti, gelişmekte olan çevre ülkelerde ise devletin yol göstericiliğinde kalkınma girişimi olarak ortaya çıkmıştır (Amin, 2000, s. 3). Ekonomik gelişme bölgesel boyutta planlama ve mekânın akılcı örgütlenmesi sorunu içinde ele alınmış, bölgesel gelişme bölgeler arası farklılıkları ortadan kaldırmaya yönelik, kaynakları yeniden dağıtan merkezi devlet yaklaşımı etrafında çözümlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda bölgeler arası denge kavramı ekonomik kalkınmanın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. 1970’li yıllarla birlikte; büyük ölçekli sanayi işletmelerine dayanan fordist üretim sisteminin, hızla değişen teknolojik çevre şartları ve tüketici talebi karşısında hantal kalması sistemik bir kriz yaratmıştır. Merkez ülkelerde kar oranlarının düşmesinin yarattığı kriz ortamında arz yönlü iktisadi politikalar gündeme gelmiş, Keynesci talep politikaları ve bunun en temel aktörü merkezi refah devleti sorgulanmaya başlamıştır. Krizin ilk yansımaları küresel üretimin mekânsal organizasyonundaki değişme biçimine olmuştur. Merkezdeki büyük işletmeler, üretim tesislerini işgücü maliyetlerinin düşük

olduğu gelişmekte olan ülkelere (GOÜ) kaydirmaya başlamışlar; bu ülkelerde gelişmeden faydalanabilmek için liberalizasyon politikalarını uygulamaya koyarak, merkezi kalkınmacı devlet paradigmasından, düzenleyici devlet paradigmasına geçiş yapmışlardır. Bu kriz ortamından kaynaklanan çevresel belirsizlik uyum gücü görece yüksek küçük ölçekli firmalara büyük firmalar karşısında rekabetçi üstünlükler sağlamıştır. 1980'li yılların başından itibaren gelişmiş ve GOÜ'in imalat sanayileri içinde küçük ölçekli firmaların ağırlığı artma eğilimine girmiştir (Taymaz, 2005). Krizi daha da büyüterek aşan firmalar etrafında tedarikçi konumunda bulunan küçük firmaların sayısı artmıştır. Çekirdek konumundaki bu büyük firmaların uyduları konumunda bulunan küçük firmalar, teknolojik değişime ve tüketici taleplerindeki farklılaşmaya hızla uyum gösterebilme becerisi geliştirebildikleri ölçüde varlıklarını sürdürmeye devam etmişlerdir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeye bağlı olarak 1980'li yıllarla birlikte yaşanan küreselleşme süreci, üretimin mekânsal boyutu üzerinde iki önemli etki yaratmıştır (Çakmak, 2006).

- Üretim ve dağıtımda kentlerin önemi büyük ölçüde artmıştır.
- Merkezdeki, büyük metropol kentlerin yanında, çevre sayılabilecek yeni kentsel üretim merkezleri ortaya çıkmıştır.

Bunun sonucu olarak bölge kavramı ulus devlete referansla değil, küresel ekonomik sistemin bir alt birimi olarak tanımlanmaya başlanmıştır (Eraydın, 2002, s.1). Hızlı teknolojik gelişme ortamında çevresel koşullara hızlı uyum becerisi küçük firmalar için uluslar arası rekabetin temel unsuru haline gelmiştir. Esnek uzmanlaşmaya dayalı küçük ölçekli işletmeyi karakterize eden başlıca unsurlar talep dalgalanmalarına uyum yeteneği yüksek teknolojiler, vasıflı bir işgücü ve küçük ölçekli işletmeler arasında kurulan ağı yapılar sayesinde geniş bir bilgi paylaşımı ve işbirliği olmaktadır. Yeni ürünlerin daha yoğun ve çeşitli bilgi ve teknoloji içermesi sonucu, ürünün tasarlanması ve üretim süreci tek bir firmanın sınırlarını aşmaktadır. Bu nedenle firmalar kendilerine bilgi ve teknoloji paylaşma olanağı sağlayan bu tür ağı yapılar daha çok eklenmektedirler Bu nedenle imalat sanayi bünyesinde "ağı tipi sınaî örgütlenme (network-type industrial organization)" giderek daha fazla önem kazanmaktadır (Taymaz, 1997, s. 708). Bu örgütlenme modelinde firmalar arasında formel ve enformel ağı yapılar dayalı uzun süreli ve güçlü ilişkiler kurulabilmektedir. Bu ağı yapılarına bağlı olarak küresel üretim sisteminin bir uğrağı olarak yeni sanayi odakları biçiminde tanımlanan kümelenmeler üzerine odaklaşan yeni ekonomik coğrafya yaklaşımına göre ekonomik faaliyetlerindeki kümelenmenin nedenleri uzmanlaşma, büyüme ve içsel/dışsal ekonomilerle oluşan dış ticaret avantajlarıdır (Elmas, 2001, s. 16). 1990'lı yıllarla birlikte küresel üretim sisteminin bir uğrağı olarak sanayi kümelenmeleri ve bu kümelerin yer aldığı bölgeler evrimci iktisadın teknolojik gelişme yaklaşımına dayanarak incelenmeye, yenilikçilik yetenekleri ve küresel üretim sistemi içerisinde yer aldıkları değer basamağından daha yükseklere tırmanma olanakları bağlamında değerlendirilmeye başlanmıştır. Yeniliğin alansal boyutu özellikle bölgesel yenilik sistemi ve öğrenen bölge yaklaşımları çerçevesinde incelenirken, bölgesel ağı yapılar yüz yüze ilişkiler sonucu ortaya çıkan sosyal sermaye, bilginin sosyal ilişkiler içindeki gömülü niteliği kavramları öne çıkmıştır. Küreselleşen dünyada bölgesel gelişme sorunu bölgeler arası farklılıkları giderme probleminden bölgenin rekabetçiliğini arttırmaya yönelik bölgesel aktörlerin (yerel sanayi, araştırma kuruluşları, STK'lar, yerel yönetimler) başını çektiği yenilikçilik ve sürdürülebilir rekabetçilik temelli bir gelişme modeli yaratma sorununa dönüşmüştür. Sonuç olarak bakıldığında alan yazınında özellikle 1980'li yıllardan itibaren bölgelerin dünya ekonomisinin motoru olduğuna yönelik inanç giderek güçlenmiştir. Dolayısıyla günümüzde, bölgesel ölçek ekonomik kalkınmayı teşvik etmede kullanılacak politika seçeneklerinin belirlenmesinde giderek daha fazla ilgi çeker hale gelmiştir.

3. Bölgesel Gelişmede Önemli Bir Dinamik Olarak “Yenilikler”

3.1. Yenilik Olgusuna Bakış

Günümüz bilgi çağı ekonomisinde rekabetçiliğin ve sürdürülebilir iktisadi büyümenin kaynağı mevcut kaynakları yeni iktisadi değerlere dönüştürecek faaliyetlere, eşdeyişle teknolojik yenilik faaliyetlerine bağımlı hale gelmiştir. “Yenilik (innovation) işletme içi uygulamalarda, işyeri organizasyonunda veya dış ilişkilerde yeni veya önemli derecede iyileştirilmiş bir ürün (mal veya hizmet), veya süreç, yeni bir pazarlama yöntemi ya da yeni bir organizasyonel yöntemin gerçekleştirilmesi olarak tanımlanmaktadır” (OECD, 1997). Ana akım iktisat tarafından kara bir kutu olarak kabul edilen yenilik sürecinin anlaşılmasına evrimci iktisat geleneği önemli teorik açılımlar sunmaktadır (Tuncel, 2009). Evrimci iktisadın teknolojik gelişme yaklaşımı ise, neoklasik iktisadın yanıtız bıraktığı firmalar ve ülkeler arası teknolojik gelişme farklılıklarını açıklamaya yönelik olarak gelişen bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım özellikle teknolojik gelişme olgusuna mikro ekonomik perspektifte bakmaktadır. Bu yaklaşıma göre; neoklasik yaklaşımdan farklı olarak teknoloji firma ile çevresi arasında karşılıklı ilişkiye bağılı olarak gelişen maliyetli, çaba isteyen ve eşitsiz dağılmış bir kaynaktır (Soyak, 1995). Evrimci yaklaşıma göre, ajanlar birbirinden farklı rutinlere (davranış kalıplarına) sahip, sınırlı rasyonalite prensibine göre hareket eden homojen olmayan (1) aktörler oldukları için, karar alıcıların optimal tercihlerine göre oluşacak bir denge yolunda hareket etmezler (Nelson,1995; Potts, 2000). Bu nedenle yenilik süreci birbirinden farklı aktörlerin birbirlerine karşı rekabetçi üstünlük sağlama hedefine yönelik “niyetli çabalarının (intentionality)” sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (2). Birinci kuşak yenilik teorileri olarak tanımlanabilecek “doğrusal modeller” firmaları icat ve bunlardan kaynaklanan yenilik faaliyetlerine odaklanırken, yeniliği uygulamalı bilim ve araştırma faaliyetlerinin doğal sonucu olarak ele almaktadırlar (Fagerberg, 2004). Son on yıllık dönemde yenilik kavramına yaklaşım, doğrusal model analizi çerçevesindeki tartışmalardan, sistem yaklaşımına doğru yönelmiştir. Yeni nesil yenilik teorileri olarak adlandırılacak sistem yaklaşımı, yeni teknolojilerin oluşmasının dinamiklerini araştırmanın yanında, yeni teknolojilerin yayılımını ve aktörler tarafından paylaşımına odaklanmaktadır. Sistem yaklaşımının geliştirilmesinde, Neo-Schumpeteryan/Evrimci iktisatçılardan Freeman (1987), Lundvall (1992), Nelson (1993) gibi iktisatçılar öncü olmuşlardır. Sistem yaklaşımına göre yenilik süreci farklı aktörlerin birbirlerine kurdukları etkileşimin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Sistem yaklaşımına göre, yeniliğin başarısı; sadece firmalar ile firma dışı kurumların nasıl hareket ettiklerine değil, bütün aktörlerin bilgi paylaşım ağyapıları oluşturacak şekilde birlikte nasıl hareket ettiğine bağılıdır (Geels, 2004). Yenilik sistemi yaklaşımının ortaya çıkmasında önemli bir yere sahip olan Lundvall (1988); yaparak öğrenme, kullanarak öğrenme süreçlerine ek olarak etkileşim ile öğrenmeye vurgu yapmaktadır. Yaklaşımın gelişmesinde etkili olan “İsveç Ağyapı Okulu”nun (*Swedish Network School*) temsilcisi Hakansson (1987, 1989) yeniliği ağyapılar içinde oluşan bir süreç olarak ele almaktadır. Ağyapılar insanlar, firmalar ve diğer kurumlar ile ekonomik ve toplumsal etkileşimin yer aldığı yapılar olarak tanımlanmaktadır (TÜSİAD, 2003, s. 137). Bu bağlamda yenilik sistemleri farklı düzeyde eklemlenmiş ağyapılardan oluşmaktadır. Buradan hareketle, yenilik sistemleri ağyapıları da içerecek biçimde firma, firma-dışı organizasyon, kurumlar ve teknolojik bilgiden oluşan bütünsel yapılar olarak tanımlanabilir. Yenilik sistemi kavramı son on yıllık periyotta hem teorik hem de ampirik düzeyde önemli gelişmeler göstermiş ve farklı ölçeklere odaklanarak bir evrim geçirmiştir. Yenilik sistemi yaklaşımı öncelikle ulusal düzeyde ele alınmış ve yeniğin yapısı “Ulusal Yenilik Sistemi” kavramı çerçevesinde incelenmiştir. (Freeman, 1987; Lundvall, 1992; Nelson, 1993) Daha sonra yeniliği bölgesel gelişme çerçevesinde inceleyen bölgesel düzeyde aktörlerin rolüne odaklanan “Bölgesel Yenilik Sistemi” yaklaşımı ortaya çıkmış ve bölgesel iktisat alan yazınına önemli katkılar sağlamıştır

(Cooke vd., 1997; Doloreux, 2005; Cooke vd., 1998; Cooke, 1992; Cooke, 2001). En son olarak ise; her endüstrinin yenilik süreçlerinin kendine özgü özelliklerine odaklanan “Sektörel Yenilik Sistemi “ yaklaşımı ortaya çıkmış, sektörler için özgü mikro ekonomik temelli teknoloji politikalarının tasarımı konusunda önemli katkılar sağlamıştır (Malerba, 2002; Malerba, 2003; Malerba, 2004a; Breschi ve Malerba 1997).

3.2. Yenilik Odaklı Bölgesel Gelişme Yaklaşımı

Küresel üretimin dünya ölçeğindeki alansal organizasyonu, uluslar arası rekabetçiliğin ve yenilik yeteneğinin boyutunun kaynağının, homojen bir biçimde kavramsallaştırılan ulusal ekonomi düzeyinde tanımlanmasını zorlaştırmaktadır. Ulusal ekonomi olarak tanımlanan çerçeve, farklı düzeyde gelişmişliğe, yenilikçiliğe ve küresel sistemle bütünleşme tarzlarına sahip birbirinden farklı, birbirine rakip ya da birbirini tamamlayan farklı bölgesel/alansal ekonomik çevrelerden oluşmaktadır. Küresel üretimin yenilikçi ve rekabet edebilir bir birimi olarak alan ekonomisi kavramsallaştırıldığı zaman, bölgesel gelişme sorununu bölgeler arası eşitsizliğin giderilmesi sorunu olmaktan çıkıp, yenilikçi bir üretici altyapı oluşturmak için gereken iktisadi ve politik süreçlerin analizi sorunu haline dönüşmektedir. Yenilik ile yeniliğin ortaya çıktığı aktörlerin alana bağımlılığı arasındaki ilişkiyi açıklamaya yönelik iki temel yaklaşım bulunmaktadır (Durgut, 2007, s. 43-44). İlk yaklaşıma göre yenilik ile alan arasındaki ilişkinin temelinde örtük ya da kısmen kodlanabilir bilginin yenilik gibi karmaşık süreçleri içeren faaliyetlerde oynadığı temel rol bulunmaktadır. İkinci yaklaşıma göre ise; uygunluk fazındaki bir teknoloji yörüngesi kapsamında yenilik yapan kuruluş için yerel çevre, girdilerini sağladığı bir dış hareket noktasından öte fazla bir anlam taşımaz. Ama teknoloji yaratan faaliyetler, yeni bir yerel üretim organizasyonu oluşturmak üzere yerel çevredeki kaynakları yeni birleşimler içinde kullanarak yenilik yapar. Bu açıdan bakıldığında “çevre”, tüm bir üretim sistemini (teknoloji, üretim, sermaye ve pazar ilişkileri), bir teknoloji kültürünü ve baş aktörleri bir araya toplayan ve bu bütün kaynakları yerel yapı ile etkileşim içinde olan yenilikçi aktörün, kullanımına sunan bir katalizör görevi görür. Bu bağlamda; bölgesel gelişmeye, yenilikçilik boyutunda bakan ve yeniliğin alan boyutunu açıklamaya çalışan birbirini dışlayan değil, fakat birbirini tamamlayan üç temel yaklaşım bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar;

- Yenilikçi Sanayi Kümeleri
- Bölgesel Yenilik Sistemi
- Öğrenen Bölge'dir.

Yenilikçi Sanayi Kümeleri; Porter (1990) bazı ülkelerde belirli sektörlerin uluslararası ölçekte neden başarı gösterdiği sorusunu sormakta ve gelişmiş on ülke bağlamında (ABD, İngiltere, Japonya, Almanya, İtalya, G. Kore, Singapur, İsveç, İsviçre, Danimarka) örnek sektörler üzerinde çalışarak genel ortak belirleyici faktörlere ulaşmaya çalışmaktadır. Porter'e göre uluslararası rekabet gücünü belirleyen temel unsur verimliliktir. Verimliliği sağlayıcı en temel unsur ise teknoloji geliştirebilmektedir. Porter'e göre ulusların rekabetçi üstünlüklerini oluşturan dört faktör vardır, bu faktörler bir araya gelerek ulusların rekabetçi üstünlüklerini belirleyen elması oluştururlar (Porter, 1990).

Bu dört faktör şunlardır:

- Faktör Donanımı
- Talep Koşulları
- Benzer ve Tedarikçi Endüstriler
- Firma Stratejisi Yapısı ve Rekabeti

Bu koşullar bir araya gelerek sektördeki rekabetçi üstünlükleri yaratırken, aynı zamanda rekabetçi özellikler oluşturan sektörlerde kümelenme ilişkisi meydana gelmektedir. Porter (1998) göre; “kümelenme, birbiriyle ilişkili organizasyon ve kurumların belirli bir coğrafi alanda yoğunlaşmalarıdır”. Böyle bir yoğunlaşma yüz yüze ilişkilerin geliştiği bilgi aktarım ağyapıları oluşturarak sektördeki yenilikçiliğin artmasına neden olmaktadır. Kümelenme süreci, bölgesel gelişmenin ortaya çıkmasında etkili olurken küme içinde yer alan firmalar, küme dışındaki firmalara göre rekabetçi üstünlükler elde etmektedirler. Küme içinde bulunarak özellikle KOBİ niteliğindeki işletmeler yüz yüze ilişkiler içerisinde gömülü bulunan örtük bilgi paylaşım süreçlerini hızlandırarak çevresel etkenler tarafından yaratılan belirsizliğin etkilerini azaltma konusunda avantaj elde etmektedirler (Doloreux, 2004).

Bölgesel yenilik sistemi yaklaşımı; bölge kavramına özellikle iki açıdan odaklanmaktadır. Birincisi ulusal ekonomik yapı olarak homojen değildir, küresel üretim sistemiyle farklı boyutlarda eklememiş özelleşmiş bölgelerden oluşur ve bunun sonucu olarak bölgesel düzlemde aktörlerin davranış kalıpları, rutinleri arasında farklılıklar meydana gelir. İkincisi ise bölgeler, örtük bilgi paylaşımın gerçekleştiği, yerleşmiş karşılıklı öğrenme dinamiklerine sahip alanlardır (Berger, 2005, s. 40). Bu nedenlerden dolayı literatürde ulusal yenilik sisteminden farklı olarak bölgesel düzeyde de yenilik sisteminin doğası araştırma konusu haline gelmiştir (Cooke vd., 1997). Yaklaşımın temel argümanına göre bölgeler, aktörler arasında yenilikçiliği ortaya çıkaran ya da engelleyen özel çevresel koşullar ve fırsatlar meydana getirirler. Bu fırsatların ve koşulların temelinde ortak bir mekâna bağlı olarak faaliyet gösteren bölgesel aktörlerin aralarında oluşturdukları ağyapılar aracılığıyla örtük bilgi birikimlerini paylaşımları, kurdukları işbirliği ağları sonucu etkileşim ile öğrenme sürecine bağlı olarak yenilikçi düzeylerini yükseltmeleri bulunmaktadır. Özellikle firmaların müşteri ve tedarikçileri ile kurdukları yüz yüze ilişkiler yenilikçi faaliyetlerde kritik bir öge olan bilginin sosyal ilişkilerde gömülü olma özelliği nedeniyle mekânsal yapının paylaşımını önemli hale getirmektedir.

Coğrafi ve sosyo-kültürel yakınlık, piyasa sinyallerini, yeni teknolojilerin izlenmesini kolaylaştırmakta ve kolektif malumat toplamayı teşvik etmektedir. Firma temelli bilgi kümesi, mekânsal yığılmaya bağlı olarak çevresinde özelleşmiş nitelikli emek piyasasını, finansal kurumları ve yenilik desteği sağlayan bilimsel araştırma kurumları, üniversiteler ve danışmanlık kuruluşlarını toplamaktadır. Bu ağyapılar, firma ve firma dışı aktörler ile eğitim ve emek piyasasını düzenleyici kurumlardan oluşan bütünsel yapı bir bölgedeki yenilikçi faaliyetleri destekleyici bölgesel yenilik sistemini oluşturmaktadır.

Öğrenen bölge kavramı; öğrenen ekonomi yaklaşımının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Lundvall ve Johnson (1994) öğrenen ekonomi kavramına vurgu yaparak, yeni ekonomide en önemli kaynağın bilgi olduğunu ve en önemli sürecin de öğrenme olduğu belirtilmektedir. Öğrenen ekonomi kavramı, enformasyon, bilgisayar, haberleşme sektörlerinde yaşanan değişim ve esnek üretim sistemlerinin ekonomideki egemenliğini tanımlamak amacıyla kullanılmaktadır (Kumral vd.,1998, s.28). Bilgi ekonomisinde öğrenmenin en temel kaynağı, ekonomik ve toplumsal yapının bir ağyapılar bütünü olarak tanımlanmasına koşul olarak aktörler arasında bilgi, teknoloji, tecrübe paylaşılması faaliyetlerine bağlı olarak ortaya çıkan etkileşerek öğrenme süreci olmaktadır. Etkileşimle öğrenme, toplumsal öğrenmenin yanında teknik ve iletişimsel öğrenmeyi de kapsamaktadır. Öğrenen bölge kavramı yenilik iktisadı ve ekonomik coğrafya disiplinleri bağlamında, öğrenmenin ve yenilikçiliğin ortaya çıktığı coğrafi bir alana atıf yapılarak tanımlanmaktadır (Roger, 2005, s. 525). Florida (1995) öğrenen bölgeyi, bilgi temelli kapitalizmin gelişmesine bağlı olarak, bilgi yoğun firmaların oluşturduğu mekânsal yığılma ile tanımlamaktadır. Bu bilgi yoğun kümelenmeye bağlı olarak, coğrafi alanda yenilikçi yetkinliklere bağlı olarak sürekli

gelişme, bilgi paylaşımı ile örgütsel öğrenme süreçleri meydana gelmektedir. Öğrenen bölgeler bilgiyi toplayan, yeniden dağıtan, öğrenmenin ortaya çıkması için uygun çevreyi sunan, küresel üretim sisteminde meydana gelen değişimler karşısında öğrenme yetkinliğine bağlı olarak uyum yeteneği üreten bölge temelinde tanımlı ağıyalardır. Öğrenen bölge yaklaşımına göre bölgesel gelişme iki özellik taşımaktadır (Roger, 2005, s. 527).

1. Gelişme amacı bilgi temeli firma düzeyinde rekabetçiliğin tesisi ile olanaklıdır.
2. Bölgesel gelişme ancak katılımcı, etkileşimli ve doğrusal olmayan öğrenme biçimine sahip bölgesel paydaşların katılımı ile olanaklı olacaktır.

Tablo 1’de görüldüğü üzere yığın ekonomilerinden öğrenen bölge süreci beraberinde büyük toplumsal değişimleri beraberinde getirmektedir. Bölgeler, günümüzde yaşanan bilgi yoğun kapitalizm sürecinin ana unsuru olmaktadır. Çünkü bölgeler bilginin yaratılmasında ve öğrenilmesinde etkin unsur olmaktadır. Bu nedenle öğrenen bölgeler, yeniliğin, ekonomik gelişmenin ve küreselleşmenin önemli bir aracı durumundadır (Florida, 1995, s.528).

Öğrenen bölge açısından, bölgesel kalkınmanın en önemli faktörü KOBİ’lerin yenilik becerileridir. Ancak kbi’lerin yenilik süreçlerini geliştirmede gerekli bilginin sağlanması ve kendi ihtiyaçları doğrultusunda uyarlanması için desteğe ihtiyaç duymaktadır. Bu destek firmaların faaliyette bulunduğu yerel ortamdan sağlanmaktadır (Kumral vd., 1998, s.32)

Tablo 1. Kitle Üretiminden Öğrenen Bölgelere

Rekabetin Temeli	Rekabetçi avantajlar; • Doğal kaynaklar • Fiziksel işgücüne dayanmaktadır.	Sürdürülebilir avantajlar; • Bilginin yaratılması • Sürekli gelişmeye dayamaktadır.
Üretim sistemi	Kitle üretimi: • Fiziksel işgücü değer kaynağı olmakta • Yenilik ve üretim süreçleri birbirinden ayrılmaktadır.	Bilgi temelli üretim: • Sürekli yaratıcılık • Bilgi değer kaynağı olmakta • Yenilik ve üretim arasında bir sentez oluşturulmakta
Üretim altyapısı	• Mesafeli tedarikçi ilişkileri	• Firma ağları ve tedarikçi sistemleri yeniliğin kaynağı olmakta
İnsan Altyapısı	• Kalifiye olmayan ucuz işgücü • Taylorist işgücü • Taylorist eğitim ve mesleki eğitim	• Kalifiye işgücü • İnsan kaynaklarında sürekli gelişme • Eğitim ve mesleki eğitimde sürekli gelişme
Fiziksel ve iletişim Altyapısı	• Ülke içine yönelik fiziksel altyapı	• Global fiziksel ve iletişim altyapısı • Elektronik data değişimi
Sanayi Yönetim sistemi	• İşbirlikçi olmayan ilişkiler • Düzenleyici yapının yönetim ve kontrolü	• Karşılıklı bağımlı ilişkileri • Ağ organizasyonu • Esnek düzenleyici yapı

Kaynak: Florida, 1995, s. 533.

Yenilikçi sanayi kümeleri, bölgesel yenilik sistemi ve öğrenen bölge yaklaşımları, yenilikçi temeli bir bölgesel gelişme için kavramsal çerçeve sunan birbirini ikame eden değil, fakat birbirini tamamlayan yaklaşımlardır. Bölgesel gelişmenin, tüm paydaşların

katıldığı bir yenilikçilik stratejisinin geliştirilmesine bağlı olduğu bilgi ekonomisinde, düşük ve orta düzey teknoloji tekniklerin egemen olduğu “geleneksel üretim bölgelerinin (*old industrial area*)” yoğun olduğu gelişmekte olan ülkelerde ulusal yenilik sistemin yetersizlikleri bölgesel gelişmeyi de tıkamaktadır. Evrimci, yenilikçilik temelli bölgesel gelişme paradigmasının öne sürdüğü gibi gelişmenin koşullar uygun olunca kilitlenmiş (lock-in) bölgeleri yenilikçi bir bölge haline dönüştürecek aktörlerin kendiliğinden ortaya çıkacağı varsayımı geçerli olduğu ileri sürülemez (Tekeli, 2008c, s. 305). Merkezi devletin kaynakları yeniden dağıtıcı işlevini bıraktığı bir dönemde yerel yönetimler, STK’lar, bölgesel girişimci platformları ve üniversiteler bölgesel kilitlenmişliği açmak için harekete geçebilecek temel aktörlerdir. Bu gelişmeye bağlı olarak Merkezi Hükümetin yukarıdan aşağıya uyguladığı bölgesel politikaların yerini aşağıdan yukarıya yani bölgenin sorunlarını çözmeye yönelik aynı zamanda da ulusal programlarla uyumlu plan ve programlar gündeme gelmiştir. Uygulanacak bölgesel politikalarda yerel ve merkezi kuruluşlar arasında koordinasyon sağlayan, yerel kurum ve kuruluşları bölgesel politikaların belirlenmesine dâhil eden, bölge sorunlarına çözüm arayan ve bu doğrultuda yerel kaynakları harekete geçirecek bir yapılanmaya ihtiyaç duyulmuştur. Bu yapılanmanın adı Kalkınma Ajansları’dır. Avrupa Birliği ülkelerinde bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesinde artık merkezi politikalar yerine bölgesel kuruluşlar olan Kalkınma Ajansları almıştır. Kalkınma Ajanslarının, gerek Avrupa Birliğinin bölgesel kalkınma stratejilerinin temeli olması, gerekse AB’nin sağladığı yapısal fonların bölgede koordinasyonunun ajanslar aracılığı ile gerçekleştirilmesi, kalkınma ajansları sayılarının birlik üyesi ve aday ülkeler de hızla artmasına neden olmuştur. Ajanslar küresel rekabet sürecinde etkin olma ve bölgenin potansiyelini öne çıkaran kalkınma stratejilerinin geliştirilmesinde bölge temelli bir yönetim ortamı oluşturmakta ve bölgesel yenilik süreçlerine destek olmaktadır (Özer, 2008, s. 404).

4. Yenilik Temelli Bölgesel Gelişme Çerçevesinde Kalkınma Ajansları

4.1. Avrupa Birliğinde Kalkınma Ajansları

AB’de uygulanan bölgesel politikaları iki döneme ayırarak incelemek mümkündür. İlk dönem, İkinci Dünya Savaşından 1970’li yıllara kadar uygulanan geleneksel bölgesel politikalar olarak tanımlanan dönemdir. 1970’lerden günümüze kadar uygulanan yeni bölgesel politikalar adı verilen dönem ise ikinci dönemi oluşturmaktadır. Tablo 2’de görüldüğü üzere, uygulanan bölgesel politikalar arasında çeşitli farklılıklar gözlenmektedir. Bu farklılıklardan ilki bölgesel politikaların amaçlarından kaynaklanmaktadır. Geleneksel bölgesel politikalar İkinci Dünya Savaşından sonra uygulanan sosyal devletin bir parçası olarak bölgeler arası eşitliği sağlamak amacıyla kullanılmıştır. 1970 bunalımı ile birlikte sosyal refah devletinin zayıflamasına bağlı olarak ortaya çıkan yeni bölgesel politikaların amacı bölgesel büyümenin desteklenmesi ile bölgelerin rekabet gücünün artırılması olmuştur. Yeni bölgesel politikalar ile birlikte bölgenin arz yapısının güçlendirilmesi, bölgeye dışarıdan yatırım çekilmesi, insan sermayesi, sosyal sermaye, bilgi ağ yapısı, bölgesel deneyimlerden öğrenme ve yenilik gibi kavramlar ön plana çıkmıştır. Uygulanan bölgesel politikaların farklılıklarından bir diğeri ise bölgesel politikaların yapısı ve araçlarından kaynaklanmaktadır. Geleneksel bölgesel politikalarda merkezi hükümetin karar alma sürecindeki hâkimiyeti yeni bölgesel politikalarla birlikte bu görevi yerel yönetimlere devrini ya da merkezi hükümetin bu görevi merkezi-bölgesel ve yerel yönetimlerle paylaşması anlayışını getirmiştir. Böylece yeni bölgesel politikaların kurumsallaşmasında merkeze bağlı bürokratik örgütlenmelerin yerini tabandan tavana örgütlenen ve kamu, yarı-kamu ve özel sektör birlikteliğine dayanan örgütlenme modelleri almıştır. Günümüzde bunlar arasında en yaygın olarak bilineni Kalkınma Ajansları’dır (Eraydın, 2004, s. 136-138).

Tablo 2. Geleneksel ve Yeni Bölgesel Politikaların Özellikleri

Özellikler	Geleneksel Bölgesel Politikalar	Yeni Bölgesel Politikalar
Amaçlar	<ul style="list-style-type: none"> Bölgesel eşitlik Ulusal ekonomik büyüme Yatırımların az gelişmiş bölgelere yönelmesi Altyapının geliştirilmesi 	<ul style="list-style-type: none"> Bölgesel rekabet gücünün geliştirilmesi Bölgesel ekonomilerin kapasitelerinin artırılması İçsel büyüme dinamiklerinin desteklenmesi
Karar Verme-Uygulama Sürecinin Yapısı	<ul style="list-style-type: none"> Ulusal ölçekte genel politikalar ve bazı özel bölgelerin seçimi Merkezi hükümetlerin takdir yetkisine bağlı seçim Kademeli yapı 	<ul style="list-style-type: none"> Bölgesel ve yerel hükümetlerin birlikte karar verme süreci Bölgesel-yerel karar yetkisi Yönetişim ağırlıklı karar süreci Kademeli olmayan örgütlenme biçimleri
Politika Araçları	<ul style="list-style-type: none"> Kamu finansal desteği Ağırlıklı olarak kamu kaynaklarına bağımlılık Tanımlanmış bölgesel birimler için bağlayıcı kararlar Bürokratik düzenlemeler 	<ul style="list-style-type: none"> Kamu finansal desteği Koşullara bağımlı örgütlenme Gönüllü ve koşullu bilgilendirme Kamunun sağladığı danışma hizmetleri
Siyasal Ortam	<ul style="list-style-type: none"> Ulusal politikaların öne çıktığı bir siyasal ortam 	<ul style="list-style-type: none"> Ulusal politikalar ile bölgesel ve yerel politikaların ağırlık kazanması
Siyasi Sorumluluk	<ul style="list-style-type: none"> Karar verme sorumluluğu olan merkezi hükümet Taşra teşkilatına verilen uygulama sorumluluğu 	<ul style="list-style-type: none"> Ulusal hükümet ve bölgesel ve yerel örgütler(hükümetlerin) doğrudan politika uygulamalarına yönelimi
Uygulamacı Kurumlar	<ul style="list-style-type: none"> Merkezi hükümet Merkezi hükümetin taşra teşkilatları Bürokratik ilişkiler 	<ul style="list-style-type: none"> Bölgesel birimler Yarı özerk birimler Bürokrasi yerine, işletme yönetimi

Kaynak: Eraydın, 2004, s.137.

Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliğine (EURADA-European Association of Regional Development Agencies) göre Bölgesel Kalkınma Ajansları; yerel ve bölgesel kurumlarla, finansman, yönetim ve görevler konusunda işbirliği içinde olan ve belirli bir alanda örgütlenen yapılardır (Eurada, 1999, s. 16). Diğer bir tanıma göre, kamunun finanse ettiği, merkezi ve yerel yönetimlerin dışında ekonomik gelişmeyi destekleyen bölgesel organizasyon yapılarına bölgesel kalkınma ajansları denmektedir (Halkier vd., 1998, s.13).

Avrupa Birliğinde farklı yapıda ve amaçta çok sayıda kalkınma ajansı bulunduğundan tek bir tanımlama yapmak imkânsızdır. Ajansların yapısını incelediğimizde, bunların ortak özellikleri arasında yerel kaynakları kullanarak, içsel potansiyeli harekete geçirilerek kalkınmanın sağlanması ve yabancı yatırımların bölgeye çekilmesi gibi amaçlar bulunmaktadır (Eurada, 1999, s. 16).

Bölgesel Kalkınma Ajansları (BKA), Avrupa Birliği (AB) ülkeleri ve ABD gibi birçok batı ülkesinde yapısal farklılıkları olmakla beraber bölgesel ve yerel kalkınmanın en önemli aktörleridir (DPT, 2009a). Kalkınma Ajansları ile ilgili ilk uygulama, 1930

yılında ABD’de ortaya çıkmış olan Tennessee Vadisi (Tennessee Valley Authority) girişimi olmuştur. Bu ajansın amacı, Tennessee Vadisinin kalkınmasını ve vadinin su rejiminin düzenlenmesini sağlamaktır. 1950 yılında Güney İtalya’nın geri kalmışlık problemini çözmek için oluşturulan La Cassa Per il Mezzogiorno ise kalkınma ajansları ile ilgili olarak karşılaşılan diğer bir uygulamadır (Dinler, 2008, s.406). İkinci Dünya Savaşının bitiminden itibaren bu konuya verilen önem Avrupa ülkelerinde artış göstermiştir. Savaşın yıkıcı etkileri ve teknolojiye yaşanan değişim Avrupa ülkelerinin kendi içlerinde bölgelerarası farklılıkları ortaya çıkarmıştır. Fransa’da Paris bölgesi ve çevresinin ülkenin tüm bölgelerinin toplamından daha büyük bir büyüme göstermesi, İtalya’da Kuzey-Güney bölgeleri arasında yaşanan gelişmişlik farkı, İngiltere, İskoç ve Galler’de eski sanayi düzeninin çökmesi nedeniyle Avrupa ülkeleri bölgesel kalkınma politikalarını, rekabetçi ve özerk bir yapıya dönüştürmüşlerdir. Böylece, Avrupa’da ülkeler kendi bölgesel kalkınma örgütlerini kurmuşlardır. Bu anlayış çerçevesinde Avrupa ülkelerinde özellikle son yıllarda merkezi devletin gücü sınırlanarak, bölgesel ihtiyaçlarına cevap veren kurumlar olan kalkınma ajanslarının sayısında hızlı bir artış yaşanmıştır (Kumral, 1994, s.7).

BKA’lar model olarak; yarı özerk veya özerk yapıda olan, bölgenin gelişmesini ve KOBİ’leri destekleyen, çevrenin korunması, altyapı yatırımları ve danışmanlık hizmetleri sağlanması gibi birçok politika araçlarına sahip olan kuruluşlardır (Hughes, 1998, s. 616). BKA’nın beş amacı vardır. Bu amaçlar; Bölgenin ekonomik ve sosyal gelişmesinin sağlanması, bölgeye yapılan yatırımların desteklenmesi, bölgede çalışanların yeteneklerini artırılması, istihdam alanı yaratma ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasıdır (Gibbs, 1998, s. 366). Bu amaçların yanı sıra BKA’lar; bölgenin fırsatlarını arttırmada, işletmeler arasında rekabeti teşvik etmede, yoksulluğa karşı savaşta işletmeleri kullanmada, sektörler arası işbirliğini geliştirmede, yerel yönetimlerin bu süreçlere direkt katılımına izin vermede etkin rol oynamakta (World Bank, 2009) ve “yereldeki piyasa başarısızlığı seviyesini azaltmayı” (Cameron ve Danson, 2000, s. 15) amaçlamaktadırlar.

4.2. Türkiye’de Kalkınma Ajansları

Ülkemizde merkezi hükümet tarafından geçmişten beri kalkınma planları ile uyumlu bölgesel planlar hazırlanmaktadır. Bu planlama süreci; bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarını azaltmak ile beraber, bölgelerin refah düzeylerinin yükselmesi, kentlere yönelen yoğun göçün önlenmesi ve plansız kentleşme sorunları ile başa çıkılması gibi çeşitli amaçları kapsamaktadır. Uygulanan bölge planlarının yanı sıra kalkınmada öncelikli yöre uygulamaları, organize sanayi bölgeleri politikaları, yatırımlarda devlet yardımları ve kırsal kalkınma projeleri gibi uygulamalarda beklenen etkiyi gösterememiştir. Geline bu noktada mevcut kaynak ve bölgesel düzeyde örgütlenme eksikliği geçmişteki uygulamalarda göze çarpmaktadır (DPT, 2009a).

AB, 2001 yılında yayınlanan ilk katılım ortaklığı belgesinde kısa dönemde İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırmasının (NUTS-Nomenclature of Territorial Units for Statistics) hazırlanmasını talep etmiş (European Commission, 2001, s. 18) ve yapılan çalışmalar doğrultusunda Türkiye düzey 1 olarak 12, düzey 2 olarak 26 ve düzey 3 olarak 81 (il) İstatistikî Bölge Birimi tanımlamıştır (DPT, 2009b). AB’nin 2003 yılında yayımlanan katılım ortaklığı belgesinde ise bölgesel politikalarla ilgili olarak orta vade de bölgesel kuruluşların (KA) kurulmasının ve bölgesel kalkınma planlarını uygulamasını talep etmişlerdir (European Commission, 2003, s. 53). Yine bu doğrultuda 08.02.2006 tarih ve 26074 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 5449 sayılı kanun ile Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri hakkında kanun yürürlüğe girmiştir. Bu kanun ile amaçlanan kamu özel sektör ve sivil toplum kesimi arasındaki işbirliğini geliştirmek, yerel kaynakları etkin bir şekilde kullanılmasını

sağlamak ve bunun sonucunda da bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmayı hedeflemektedir. Bu kanunun uygulanmasında bölge tanımı, düzey 2 istatistikî bölge birimini ifade etmektedir. Ajanslar, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakanın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile kurulur. Ayrıca kaldırılmalarında Bakanlar Kurulu yetkilidir. Ajansın ulusal düzeyde koordinasyonundan Devlet Planlama Teşkilatı sorumludur. Ajanslar tüzel kişiliğe sahip olup bu kanunda düzenlenmemiş bütün işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tabi olmaktadır (DPT, 2009c). Türkiye, 5449 sayılı kanunu yürürlüğe girmesi ile bölgesel kalkınma konusundaki önceliklerini değiştirmiş ve AB ile uyumlu hale getirmiştir (Tutar ve Demiral, 2007, s. 78).

5449 sayılı kanun resmi gazetede yayımlandıktan sonra Bakanlar Kurulu kararı ile Adana-Mersin ve İzmir ili merkez olmak üzere iki adet kalkınma ajansı kurulmuştur. Ancak, Anayasa Mahkemesinde Kanun, Danıştay'da da Çalışma Yönetmeliği ve Kuruluş Kararnameleri aleyhine açılan davalar ve yürütmeyi durdurma kararları nedeniyle kurulmuş bulunan Ajanslar faaliyetlerini yaklaşık bir yıl süre ile durdurmak zorunda kalmışlardır. Anayasa mahkemesinin kanun hakkındaki kararının olumlu bulunması sonucunda kurulmuş bulunan İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansları Mart 2008'de yeniden faaliyetlerine başlamış ve yeni ajansların kurulmasının önünde herhangi bir hukuki engel kalmamıştır (DPT, 2009d). Hukuki belirsizliğin ortadan kalkması ile beraber ilk etapta sekiz, ikinci etapta on altı kalkınma ajansının kurulması ile tüm düzey 2 bölgelerinde kalkınma ajansı kurulumu tamamlanmıştır.

4.3. Bölgesel Rekabetçiliğin Geliştirilmesinde Kalkınma Ajansları ve Yenilik Odaklı Yönetişim Yapısı

Küreselleşen dünya düzeni ile birlikte bölgelerin ekonomik anlamda güç düzeyi rekabet güçlerine bağlı olmaktadır. Bu doğrultuda Avrupa'da yenilik politikasının amaçları verimliliği, ihracattaki rekabet gücünü arttırmak ve bilgi ekonomisine geçilmesini kolaylaştırmaktır. Avrupa'da uzun vade de uluslararası rekabetin kilit faktörünün vergiler, kârlar ve işgücü esnekliğinin ötesinde verimlilik, yenilikçi beceriler ve bilgi faktörünün olduğunun farkına varılması, politika belirlemelerinde ilginin bu alana yönelmesine yol açmıştır. Nitekim Avrupa Birliğinde kişi başına düşen GSYİH'lardaki değişimlerin %35'inin bölgelerde gerçekleşen yenilik süreçleri ile açıklanması ve AB'nin bölgesel politika oluşturulmasında temel aldığı "Lizbon Stratejisinin" (2007-2013) bileşenlerinin yenilikçilik ve rekabetçilik olarak belirlenmesi, konunun önemini ortaya koyması açısından son derece önemlidir (Cappellin, 2007, s. 97; Yaman, 2008; Can ve Kocagül, 2008).

Yenilikçilik kavramı genelde, dar bir bakış açısı çerçevesinde kullanılmakta ve yenilikçiliği yeni bir ürün ve hizmetten oluşan bir süreç olarak ele alınmaktadır. Bu süreçlerin yanında yeni çalışma yöntemleri, etkin bir ağ oluşumu ve kamu ve özel sektör arasında oluşturulan sinerji de yeniliğin ortaya çıkmasına yoğun bir katkı sağlamaktadır. Özellikle 1980'li yıllardan sonra bilgi temelli rekabet kavramının öne çıkması ile birlikte küresel piyasada var olabilmenin koşulu rekabet gücüne dayandırılmış ve rekabet gücü tarafından belirlenen ekonomik büyüme ve refah sürecinin yönetim ve organizasyonunda da bölge kavramı daha çok öne çıkmaya başlamıştır. Bölgelerin rekabetçi yapılarının öne çıkarılması ile birlikte yenilik kavramı bölgesel boyutta tartışılmaya başlanmış ve bu doğrultuda sürekli bir öğrenme sürecini tanımlayan yenilik sürecinin bölgedeki paydaşların birlikte çalışmaları ve etkileşimleri ile sürecin gerçekleşeceğine vurgu yapılmıştır (Leskovsek, 2007, s. 162; Kumral, 2006, s. 277)

Tablo 3'te belirtildiği gibi, bölgesel ve ulusal rekabet gücünü belirleyen faktörlerin önemli bir kısmının bilgi ve yenilik süreçleri ile ilgili olduğu görülmektedir (Gardiner, 2003, s. 6). Yenilik sürecinin tek bir firma ya da kişinin ürünü olamayacağı özel sektör, kamu kuruluşları, yerel aktörler, akademisyenler, gibi çok farklı paydaşların aralarında gerçekleştireceği esnek işbirliği süreci ile ortaya çıkacağı daha önce belirtilmiştir. Yenilik sürecinin ortaya çıkışında faaliyet gösteren kurum ve kuruluşların bölgesel düzeyde gerçekleştirdiği faaliyetlerinde koordinasyon problemi ile karşılaşmakta bu sorun ise günümüzde kamu ve özel sektör ortaklıkları şeklinde ortaya çıkan kurumsallaşma ile çözülmektedir. Koordinasyon görevi üstlenen bu tür kurumların ortaya çıktığı sürece günümüzde “yönetişim (governance)” adı verilmektedir. Yönetişim süreci ile birlikte yenilik sürecine dahil olan farklı aktörler arasında ortaya çıkan bilgi paylaşım ve etkileşim süreçlerinin yönetilmesi olanaklı hale gelmektedir. Yenilikçiliğin, etkileşerek öğrenme sürecini ve bilgi yoğun ekonomiyeye geçiş sürecinin hızlandırılmasında bölgesel düzeyde ihtiyaç duyulan bu kurumsal yapılanma “Kalkınma Ajansları” olarak tanımlanmaktadır (Cappellin, 2007; Çakmak,2006).

Tablo 3. Bölgesel ve Uluslararası Rekabet Gücünü Belirleyen Faktörler

Altyapı ve Ulaşılabilirlik	İnsan Kaynakları	Üretici Çevre
<u>Temel Altyapı</u> <ul style="list-style-type: none"> • KaraYol • Demir Yolu • Hava Yolu • Mülkiyet <u>Teknolojik altyapı</u> <ul style="list-style-type: none"> • Bilişim ve İletişim Teknolojileri • Telekom • İnternet <u>Bilgi Altyapısı</u> <ul style="list-style-type: none"> • Eğitim Olanakları <u>Yaşanan Yerinin Kalitesi</u> <ul style="list-style-type: none"> • Barınma • Doğal Çevre • Kültürel Rahatlık • Güvenlik 	<u>Demografik Trendler</u> <ul style="list-style-type: none"> • Yetenekli işçilerin göçü • Çeşitlilik <u>Yetenekli İşgücü</u> <ul style="list-style-type: none"> • Bilgi Yoğun 	<u>Girişimcilik Kültürü</u> <ul style="list-style-type: none"> • Piyasaya girişte düşük engel • Risk alma kültürü <u>Sektörel Yoğunlaşma</u> <ul style="list-style-type: none"> • Denge/Bağımlılık • İstihdam Yoğunlaşması • Yüksek katma değerli aktiviteler <u>Uluslararasılaşma</u> <ul style="list-style-type: none"> • İhracat/uluslar arası satış • Yatırım • İşletme kültürü • Doğrudan yabancı sermayenin doğası <u>Yenilik</u> <ul style="list-style-type: none"> • Patent • Ar-Ge düzeyi • Araştırma kurumları ve üniversiteler • İşletmeler ve araştırma kurumları arasındaki bağ • Yayılma etkisi <u>Yönetişim ve kurumsal kapasite</u> <ul style="list-style-type: none"> • Kapital uygunluğu • Uzmanlaşma • Rekabetin yapısı

Kaynak: Gardiner,2003, s. 5-6.

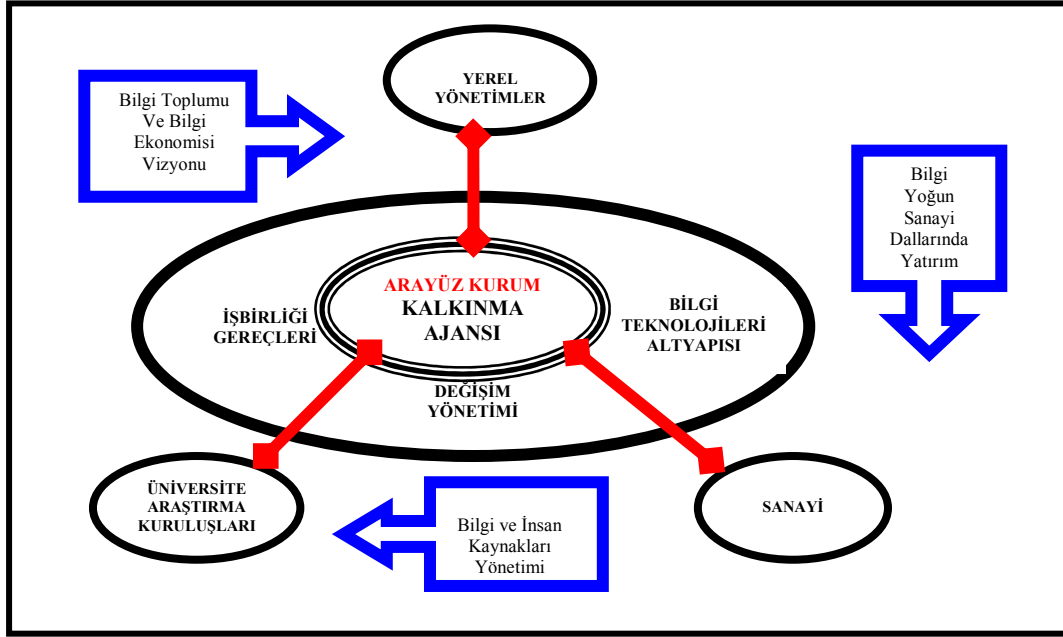
Üretim tarzındaki değişim kalkınma ajanslarına duyulan gereksinim açısından önemli belirleyicilerden biridir. Fordizmden esnek üretim sistemi Postfordizme geçilirken yerellikler çerçevesinde mekân olgusu ve yerel sermaye birimleri KOBİ'ler önem kazanmaktadır. Bu süreçle birlikte artan rekabet, esnek ve uyum yeteneği

yüksek yapılarıyla KOBİ'leri, yeni sanayi odaklarını, küçük ve orta boy kentleri öne çıkarmıştır. Yaşanan süreçte; yerel kurumlar, organizasyon yapıları ve dayanışma önem kazanmış ve genel olarak yerleşme olgusu küreselleşmenin bir gereği olarak belirginleşmiştir. Ajansların bünyesindeki yatırım destek ofisleri iyi çalışabilirse bu sistem içerisinde yönetsel-yönlendirici mekanizma olarak hem bölge içi aktörlerin bir araya gelişini sağlama (bölgesel ağ yapılar oluşturma) hem de diğer ülke ve bölgelerle ilişkileri geliştirme (yatırım çekme) bakımından önemli işlev ve rollere sahip olabilir. Yöneten ve yönetilen arasındaki ilişkinin gittikçe değişmeye başladığı ve küreselleşmenin, bilgi teknolojilerinin, ekonomik ve siyasal liberalleşmenin ve buna benzer diğer birçok gelişmenin bu değişimi daha da tetiklediği bir ortamda yerelde de kalkınma alanındaki gelişim çabaları dikkati çekmektedir. Bununla beraber, verimlilik, sorumluluk, katılım ve etkinlik gibi kalkınmaya koşul olarak sayılabilecek gerekliliklerin birbiriyle uyum içerisinde yer alabileceği kavramsal çerçevenin ise “yönetişim” kavramıyla hayata geçirilebileceği kabul görmektedir (Palabıyık, 2004, s.64) .

Bölgesel gelişmenin sağlanabilmesi için yönetim sürecine kaynaklık edebilecek yerel destek ağyapıları büyük önem arz etmektedir. Özellikle KOBİ niteliği ağır basan firmalar, başlangıç yardımları temin etmek, yatırım projeleri için finansal destek sağlamak, teknoloji ve Ar-Ge teşviklerinden yararlanmak, bilgi değiş tokuşunda bulunmak ve ürünleri için yeni pazarlara ulaşma olanaklarına kavuşmak için firma dışı destek organizasyonlarının oluşturduğu ağyapılara katılma yoluna gitmektedir. Ülkemizde KOBİ'lerin toplam sanayi işletmeleri içindeki payının % 98 olduğu düşünüldüğünde KOSGEB, TÜBİTAK, TTTGV; Ticaret ve Sanayi Odaları gibi destek sağlayıcı organizasyonların varlığı ve etkin çalışması büyük önem arz etmektedir. Bu tür organizasyonlar ile firmalar arasında işbirliğinin sağlanması ve geliştirilmesi amaçlayan çeşitli hizmet faaliyetleri mevcut durumda da var olmakla birlikte, kimi zaman firmalardan kaynaklanan talep yetersizlikleri kimi zaman ise hizmet sağlayıcı bu tür kurumların yetersizlikleri nedeniyle, var olan firmaların çok küçük bir kısmı gelişmeyi hedefleyen bu tür hizmetlerden etkin bir şekilde yararlanma olanağına sahip olabilmektedirler. Diğer firmalar ve bu tür destek sağlayıcı organizasyonlarla formal işbirliği faaliyetleri yürüten büyük firmalar bir kenara bırakılırsa, KOBİ niteliğine haiz firmalar bilgi değişimi, teşvik hizmetlerinden yararlanma, küresel pazarlara ulaşma gibi faaliyetlerini enformel ilişkilerin ağır bastığı ağyapılara katılmak yoluyla sürdürmektedir (Lagendijk vd., 2009). Gelecek on yılda Avrupa Birliği'ne tam üye olmayı hedefleyen Türkiye'nin bu perspektifte rekabetçi üstünlüklerini geliştirmiş, bilgi yoğun, katma değeri yüksek ürünler üretebilen ve teknoloji merkezli bir büyümeye sahip ekonomik yapı kurabilmesi temel stratejik amacı olmalıdır. Böyle bir dönüşümü gerçekleştirmek yenilik sistemlerini merkez alan bilgi toplumuna geçmekle olanaklı olacaktır. Açık ki böyle bir dönüşümün başarılmasında bilim, teknoloji ve eğitimden stratejik bir faktör olarak yararlanılması gerekmektedir. Bölgesel yenilikçiliğin temel stratejik hedef olarak alındığı bölgesel gelişme politikalarının inşasında, yenilik sürecini ortaya çıkaran tüm aktörlerin birbiriyle olan etkileşimini hızlandıracak ve biçimlendirecek bir anlamda katalizör işlevi görecektir arayüz kurumların varlığı son derece büyük önem taşımaktadır (Tuncel ve Eryılmaz, 2008). Bir bölgenin yenilik sistemi altyapısını oluşturan sanayi, araştırma kurumları, destek kurumları, finansal kurumlar, yerel yönetimler gibi tüm aktörlerin bilgi ekonomisi vizyonuna sahip olarak bölgesel tüm kaynakları yüksek katma değerli üretim alanlarına yöneltmesi bölgesel gelişme sürecini hızlandıracaktır. Yüksek katma değerli sanayilerin ortaya çıkışı, fiziki ve beşeri sermaye yatırımlarının hızlanması bölgenin bir çekim merkezi haline gelmesine neden olarak tüm paydaşların

refahını yükseltecektir. Bu dönüşümün sağlanmasında temel belirleyici unsur yenilik odaklı yönetim yapısının bölgede oluşturulması olacaktır (Bkz Şekil 1). Kalkınma Ajansını merkeze koyan bu yönetim yapısı içerisinde tüm farklı aktörler bölgenin rekabetçi bir hale gelmesinde üstüne düşen görevleri bilgi ekonomisi vizyonuna bağlı kalarak yerine getirmektedirler. Böyle bir yönetim yapısı bölgesel girişim kapasitesinin yaratılmasının temel belirleyici unsuru olmaktadır.

Şekil 1. Yenilik Odaklı Yönetim Yapısı

Kaynak: Türkiye İktisat Kongresi 2003, s.21'den uyarlanmıştır.

4.4. Türkiye'de Bölgesel Yenilik Politikalarının Geliştirilmesinde Kalkınma Ajanslarının Rolü

Türkiye'de yenilik politikası doğrultusunda bölgesel bir yaklaşımın bulunmaması ülkenin büyüklüğü ve bölgeler arası yaşanan yoğun gelişmişlik farkları da dikkate alındığında önemli bir eksiklik olarak karşımızda durmaktadır. Nitekim bölgelerarasında nüfus, teknik ve sosyal altyapı, istihdam ve gelir düzeyi farklılıkları bulunmaktadır. Sanayi işletmelerinin %50'den fazlasının Marmara Bölgesinde yoğunlaşması oluşan bölgesel farkların boyutunu bize göstermektedir. Bu doğrultuda resmi bir veri olmasa da endüstriyel ar-ge ve yenilik faaliyetlerinin de Marmara bölgesinde yoğunlaştığını dolayısı ile devletin bu anlamda yapmış olduğu katkıdan da bölgenin yoğun olarak faydalandığını söylemek yanlış olmayacaktır (Mersin inovasyon, 2010).

Avrupa Birliği, en rekabetçi ekonomi olmayı hedeflediği ve bu doğrultuda yenilikçiliğin temel alındığı Lizbon stratejisi doğrultusunda Avrupa ülkelerinin yenilikçi politikalarını incelemek ve kıyas yapmak için 2000 yılında "European Trend Chart of Innovation (Trend Chart)" girişimini başlattı. 2006 yılı için Şirin Elçi Tarafından hazırlanan ve Avrupa Komisyonu tarafından yayınlanan "Annual Innovation Policy Trends and Appraisal Report, Turkey" adlı çalışma ülkemizdeki yenilik politikalarının güçlü ve zayıf yönlerini ortaya koymaktadır. Bu raporda ülkemizdeki yenilik politikalarının önemli bir eksikliğini yeniliğin bölgesel boyutunun göz ardı edilmesi olduğudur. Nitekim ülkemizin önemli sorunlarından biri olan bölgelerarası yaşanan gelişmişlik farklarının da ortadan kaldırılmasında bölgesel yenilik politikalarının önemli bir araç olacağına vurgu yapılmaktadır (Elçi, 2007, s. 2).

Merkezi hükümet geçmişten beri bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmak doğrultusunda çeşitli plan ve projeler uygulamasına rağmen istenilen sonuca ulaşamamıştır. Avrupa Birliğine üyelik süreci ile birlikte Kalkınma Ajansları yasası ve 'İstikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen, AB'ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye (DPT, 2006, s. 1) vizyonu ile Dokuzuncu Kalkınma Planı hazırlanmıştır. Planda belirlenen vizyona ulaşılabilmesi için gelişme eksenleri belirlenmiştir. Bunlar rekabet gücünün ve istihdamın artırılması, beşeri gelişme ve sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi, bölgesel gelişmenin sağlanması ve kamu hizmetlerinde kalitenin artırılmasıdır (DPT, 2006, s. 1-2). Gelişme eksenlerinden biri olan bölgesel gelişmenin sağlanması başlığı altında bölgesel yenilik altyapısının hazırlanmasını ve yenilikçi girişimlerin desteklenmesi gerekliliğinden, kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör ve STK'lar arasında işbirliği ortamı yaratılarak yenilik sürecini destekleyen bir bilgi ağının oluşturulmasının yolu açılmış olacağından bahsedilmektedir (DPT, 2006, s.93). Bölgesel gelişmenin kurumsal ayağı olan Kalkınma Ajansları ile birlikte bölgesel yenilikçilik desteklenmekte, kurum ve kuruluşlar arası işbirliği ortamı yaratılmaktadır.

Türkiye de kalkınma ajanslarının kurulum süreci ile birlikte bölgesel ekonomik politikaların kurumsal alt yapısı oluşturulmuş ve yönetim süreci içerisinde bölgesel yenilik sistemlerinin uygulama olanağı ortaya çıkmıştır (Lenger, 2006, s. 143). Ayrıca ajansların kurulumu ile birlikte imalat sanayi sektöründe yaşanan en önemli eksikliklerden biri olan işletmeler arası iletişim ve işbirliği sorunun ortadan kalkacağı hedeflenmektedir. Nitekim her sektör için kurulmuş sivil toplum kuruluşlarının olmasına rağmen bu kurum ve kuruluşların rekabetçilik ve yenilik süreçlerinde katkıları sınırlı olmuştur. Bu anlamda da kalkınma ajansları sektör içerisinde işbirliği ve haberleşmeyi sağlayarak, sektörün rekabetçiliğine olumlu katkılar yapmakta böylece daha fazla katma değer üretimini sağlayarak, ekonomik kalkınma ve bölge içi gelişmişlik farklarının azaltılması gibi amaçlara ulaşılmasını sağlamaktadır (Karataş, 2009, s. 71). Yenilik sürecinin gelişmesinde kalkınma ajanslarının sürece katkı doğrultusunda gerçekleştirebileceği önemli faaliyetler bulunmaktadır. Bu faaliyetler şu şekilde sıralanabilir (Yaman, 2008);

1. Bölgesel yenilik stratejisinin hazırlanması: Bilgi üretim ve kullanım altyapısının analizi, gelişme dinamiklerinin ortaya çıkarılması ve stratejik müdahalelerin belirlenmesi.
2. Kolaylaştırıcı Çevre Oluşturma Rolü: Yenilik sürecindeki aktörleri bir araya getirme, yerel etkileşimin ve diyalogun ortak platformu ve birlikte hareket edilmesinin sağlanması.
3. Ağ İlişkilerinin Gerçekleştirilmesine Yönelik Mekanizmaların Oluşturulması: Kamu, Özel Sektör ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Bir Araya getirilmesi teknoloji transferi merkezleri ve Teknokentlerin oluşturulması ve kümelenme analizleri, stratejilerinin hazırlanması
4. Yeniliğin Finansmanı: Ajans bütçesinden doğrudan sağlanacak destekler, ya da Ajansın iştirakçi veya doğrudan ortak olacağı finansman mekanizmaları ile finansmanın sağlanması.
5. Yenilik Veri Tabanı Oluşturma: Bölgenin yenilik kapasitesine ve performansına ait kapsamlı ve sürekli güncellenen veri tabanları oluşturması

6. İzleme ve Değerlendirme: Bölgesel yenilik sürecinin izlenmesi, gerekli revizyonlar ve müdahaleler gibi faaliyetlerle yenilik sürecine katkıda bulunması.

Kalkınma ajansların sağlayabileceği bu katkılar Lagendijk vd. (2009), tarafından Türkiye üzerine yapılan çalışmanın bulguları dikkate alınarak düşünüldüğünde, bölgesel gelişmenin sağlanması açısından neden son derece önemli olduğu anlaşılmaktadır. Çalışmadaki bulgulara göre; firmalar ile destek kurumları arasındaki ilişkiler ve etkileşimler zayıf ve etkin değildir, destek kurumların gelişme hedefleri ile makro düzeydeki kalkınma hedefleri arasında bir eşgüdüm bululamamakta, firmalar ile destek kurumları arasında bilgi alış veriş son derece zayıf sürmekte ve firmalar kapalı bir iş çevresi içinde işletme sahiplerinin kişisel ilişkileri çerçevesinde şekillenen enformel ağ yapılar oluşturmak şeklinde faaliyetlerini sürdürmeye çalışmaktadırlar (Lagendijk vd., 2009, s. 394-395). Bu sonuçlar altında kalkınma ajansları, bilgi paylaşımı kanunsunda bir platform olma işlevi ile aktörler arasında yaşanan uzaklığın ortadan kaldırılmasında alacakları roller yönetişime dayalı bölgesel gelişmenin sağlanmasında belirleyici olacaktır.

5. Sonuç

Bu çalışmada yenilik temelli bölgesel gelişme sürecinde kalkınma ajanslarının rolü Türkiye örneği de değerlendirilerek incelenmiştir. Günümüz bilgi çağı ekonomisinde bölgesel gelişme, bölge kaynaklarını rekabetçi üstünlükler sağlayacak teknoloji geliştirme faaliyetlerine yönlendirmek suretiyle olanaklı hale gelmektedir. Yeni fikirlerin yaratılması ve ekonomik faaliyetlere uygulanması olarak tanımlanabilecek yenilik ise, iktisadi büyümenin uzun dönemli performansının temel belirleyicisi olmaktadır. İktisadi büyümenin temel belirleyicisini yeniliğe bağlayan yaklaşımın giderek önem kazanmasına bağlı olarak bölgesel gelişme sürecinin analiz edildiği paradigma da dönüşüme uğramıştır. Yeniliğin alansal boyutu bölgesel yenilik sistemi, öğrenen bölge çerçevesinde incelenirken, bölgesel ağ yapılar yüz yüze ilişkiler sonucu ortaya çıkan sosyal sermaye, bilginin sosyal ilişkiler içindeki gömülü niteliği kavramları öne çıkmıştır. Bu bağlamda bölgesel gelişme sorunu bölgeler arası farklılıkları giderme problemi olmaktan çıkmış, bölgenin küresel rekabetçiliğini arttırmaya yönelik bölgesel aktörlerin başını çektiği yenilikçilik ve sürdürülebilir rekabetçilik temelli bir gelişme modeli yaratma sorununa dönüşmüştür. Bölgesel yenilikçiliğin temel stratejik hedef olarak alındığı bölgesel gelişme politikalarının inşasında, yenilik sürecini ortaya çıkaran tüm aktörlerin birbiriyle olan etkileşimini hızlandıracak ve biçimlendirecek bir anlamda katalizör işlevi görecektir arayüz kurumların varlığı son derece büyük önem taşımaktadır. Bu dönüşümün sağlanmasında temel belirleyici unsur yenilik odaklı yönetim yapısının bölgede oluşturulması olmaktadır. Bir arayüz kurum olan Kalkınma Ajansını merkeze koyan bu yönetim yapısı içerisinde tüm farklı aktörler bölgenin rekabetçi bir hale gelmesinde üstüne düşen görevleri bilgi ekonomisi vizyonuna bağlı kalarak yerine getirmektedirler. Bu bağlamda bölgesel gelişmenin sağlanması, bölgesel yenilik altyapısının hazırlanmasını ve yenilikçi girişimlerin desteklenmesine ve kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör ve STK'lar arasında işbirliği ortamı yaratılarak yenilik sürecini destekleyen bir bilgi ağının oluşturulmasına bağlı olmaktadır. Bölge içinde yer alan tüm aktörlerin bilgi akışını hızlandıracak bir ağ yapı içerisinde örgütlenmesi yeni yayılımını hızlandıracaktır. Yenilik ve teknoloji yayılımı daha verimli süreçlere ve yeni ürünlerin daha düşük maliyetlerde üretilmesine yol açarak verimlilik seviyesini artırırlar. Artan bu verimlilik seviyesi de rekabetçiliği, büyümeyi ve istihdam yaratılmasını destekleyen

temel bir mekanizmadır. Bu temel mekanizmanın oluşturulmasında yenilik odaklı yönetim yapısının kurulması merkezi bir öneme sahip bulunmaktadır.

Avrupa Birliğinde bölgelerde gerçekleşen yenilik politikalarının bölgesel gelişmenin ve bölgeler arası yaşanan gelişmişlik farklarının açıklanmasında etkin bir faktör olduğunun anlaşılması ve AB'nin bölgesel politika oluşumunda temel aldığı Lizbon stratejisinin yenilikçilik ve rekabetçilik kavramlarını temel olarak belirlenmesi geçmiş bölgesel politikaların değişimini gündeme getirmiştir. Artık bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmayı benimseyen yaklaşımın yerini bölgelerin yenilik sürecini destekleyerek bölgeler arası rekabeti benimseyen anlayışın almıştır. Bu doğrultuda Avrupa Birliği ile bütünleşmek isteyen Türkiye'de de yeniliğin bölgesel boyutunun göz ardı edildiğinin tespit edilmesi, bölgesel yenilik alt yapısının kurulumunun ve yenilikçi girişimlerin desteklenmesinin gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Türkiye'de kalkınma ajanslarının kurulum süreci ile birlikte bu eksiklik giderilmiş ve yönetim süreci içerisinde bölgesel yenilik politikaları uygulama olanağı ortaya çıkmıştır. Birçok faktöre bağlı olan bölgesel rekabet gücünün geliştirilmesinde sadece kalkınma ajanslarının tüm süreci etkin yönetmesini beklemek gerçekçi olmayacaktır. Kalkınma Ajansların sağlayabileceği en büyük katkı bölgesel sorunların çözümünde bilgini üretildiği ve paylaşıldığı ara yüz bir kurumsal yapı olduğu gerçeği olacaktır. Kalkınma Ajanslarının kurulması ve faaliyete başlatılması bölgesel politikaların Avrupa Birliği standartlarına uyum sürecini hızlandırmıştır. Bu bağlamda ajanslar Türkiye'nin AB ye tam üye olma yolunda bölgesel politikaların dönüşümü açısından çok önemli bir adım olmanın yanında, bölgesel gelişmenin sağlanmasında yaşamsal olan teknolojik gelişmenin hızlanmasına sağlayacağı sinerji ile büyük katkı sağlayacak gibi gözükmektedir. Ancak ajansların sağlıklı bir şekilde çalışması ve kendilerinden beklenen görev ve sorumlulukları yerine getirebilmeleri için bölgesel aktörlerin tümünün temsil edilebildiği, kararların yönetim zihniyeti içerisinde alındığı ve yasaların koyduğu ilkelerin ötesine geçerek bölgenin içsel büyüme kapasitesini arttıran, dışa açık ağyapıların oluşmasına katkı sağlayan bir zihniyetin tesis edilmesi ile olanaklı olacaktır.

(1) Potts (2000) s.113'de bu homojen olmayan aktörler vurgusunu tanımlamak için "homoeconomicus"ın karşıtı olarak "heteroeconomicus" kavramı kullanılmaktadır. "*Grekçede homo "aynı" anlamına gelmektedir ve bu hali ile Mashall'ın temsili ajan kavramı ile Neowalrascı sosyal atom kavramı ile örtüşmektedir. Hetero ise bu Grekçe önekinin tersi olarak farklı olana vurgu yapmaktadır. Ve ajanların varyasyonu oluşturacak şekilde farklı olma halini tanımlamaktadır.*" (Potts, 2000, s.132).

(2) Darwin'in evrim yaklaşımında belirtilmesi gereken en önemli unsur, evrimin amacının olmadığıdır. Evrim basitten karmaşığa doğru giden doğrusal ve ilerlemeci bir süreç değildir. Bu bakış açısına vurgu yapan Gould'a göre de evrim, en basit canlıların sonu insana varacak gelişmesini anlatmaz. İnsan evrimin kaçınılmaz bir sonucu olmadığı gibi karmaşıklığın artışı ve ilerleme de evrimin temel özellikleri değildir (Gould, 2009). Darwinci bu yaklaşımı kabul etmeyen evrimci iktisat geleneğine göre (Bkz: Sandberg, 2007, s. 3-5), evrim sistemin zaman içerisindeki "öz dönüşümüne (self-transformation)" bağlı olarak gerçekleşir (Witt,1997). Bu dönüşümün temel itici gücü bilgi birikimi olmaktadır. Bilgi birikimi, bilgi üreticisi ve kullanıcıları alt sistemler arasında işbölümünün önünü açarak ekonomik sistemin karmaşıklaşmasına ve değişen çevre koşullarına uyum yeteneğinin artmasına olanak tanımaktadır (Foster, 2005). Bu nedenle ekonomik sistemlerin evriminde karmaşıklığın artışı ve ilerleme kaçınılmaz olarak meydana gelmektedir. Aktörlerin niyetleri ve amaçları evrimsel gelişmenin ve yeniliklerin, kurumların ve öğrenme süreçlerinin ortaya çıkışını açıklamada temel bir öneme sahiptir. Teknolojik değişim sürecinde amaçlı eylemin rolü özellikle evrimci iktisat geleneği içerisinde vurgulanmaktadır. "*.....amaç açık, belirsiz, çoklu ya da değişken olabilir. Ancak amaç belirli olsun ya da olmasın teknolojik çaba daima bir amaca yönelik gerçekleşmektedir.*" (Arthur,2007, s.276).

(3) *Politika Yönlendirimli Kümeler (Policy driven clusters)* olarak tanımlanan kümeler gerekli sayıda firmanın ya da organik gelişme için uygun koşulların olmadığı durumlarda kamu otoritesi tarafından seçilen ve oluşumu için desteklenen kümelerdir. Özellikle elektronik ve biyoteknoloji kümeleri kamu programları sonucunda kurulan bu tür kümelere örnek verilebilirler. Bu tür kümelerin yaratılmasında özellikle kalkınma önceliklerini dikkate alan politik tercihler ön plana çıkmaktadır (Enright,2000, s.1).

Kaynakça

- Amin, S. (2000). The Political Economy of The Twentieth Century. Monthly Review, 52, June, 1-17.
- Arthur, B. (2007). The Structure of Invention. Research Policy, 36, 274-287.
- Berger, M. (2005). Upgrading the System of Innovation in Late-Industrialising Countries - The Role of Transnational Corporations in Thailand's Manufacturing Sector. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kiel University.
- Breschi, S. & Malerba, F. (1997). Sectoral Innovation Systems: Technological Regimes, Schumpeterian Dynamics, and Spatial Boundaries. In C Edquist (ed.), Systems of Innovation: Technologies, Institutions, and Organizations, Pinter, London, 130-56.
- Burns, T. & Stalker, G.M. (1961). The Management of Innovation, London: Tavistock.
- Cameron, G. & Danson, M. (2000). The European Partnership Model and the Changing Role of Regional Development Agencies: A Regional Development and Organisation Perspective. M.Danson, H.Halkier and G. Cameron (ed.), Governance, Institutional Change and Regional Development, Ashgate Publishing Limited.
- Can, E. & Dilek, A. (2008). Avrupa Birliği'nde Bölgesel Politikanın Gelişimi ve Yapısal Fonlar. TEPAV, Ankara.
- Cappelin, R. (2007). Bilgi Ağlarının Bölgesel Yönetişimi: Yenilik Modelleri ve Politika Stratejileri. 2. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, Ege Üniversitesi, 25-26 Ekim, İzmir, 95-126.
- Chang, Y. & Chen M. (2004). Comparing Approaches to Systems of Innovations: The Knowledge Perspective. Technology in Society, 26, 17-37.
- Cooke, P. (1992). Regional Innovation Systems: Competitive Regulation in the New Euroe. Geoforum, 23(3), 365-382.
- Cooke, P.N., Uranga, G. M. & Etxebarria, G. (1997). Regional Innovation Systems: Institutional and Organisational Dimensions. Research Policy, 26(4), 475-91.
- Cooke, P., Uranga, G. M. & Etxebarria, G. (1998). Regional Systems of Innovation: An Evolutionary Perspective. Environment and Planning, 30(9), 1563-1584.
- Cooke, P. (2001). From Technopoles to Regional Innovation Systems: The Evolution of Localised Tehnology Development Policy. Canadian Journal of Regional Science/Revue canadienne des sciences regionales, XXIV:1, 21-40.
- Çakmak, E. (2006). Yerel Ekonomi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları, Ankara, İmaj Yay.
- Çetin, M. (2007). Bölgesel Kalkınma ve Girişimci Üniversiteler. Ege Akademik Bakış 7(1) , 217-238.
- Dincer, B., Özasan M. & Kavasoğlu T. (2003). İllerin ve Bölgelerin Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, DPT, Yayın No:2671, Ankara.
- Dinler, Z. (2008). Bölgesel İktisat, Sekizinci Baskı, Bursa: Ekin Kitabevi.

- Doloreux, D. (2004). Regional Networks of Small and Medium Sized Enterprises: Evidence from the Metropolitan Area of Ottawa in Canada. *European Planning Studies*, 12(2), 173-189.
- Doloreux, D. (2005). Regional Innovation Systems in Canada: A Comparative Study. *Regional Studies*, 38(5), 481-494.
- Dosi, G. (1988a). Sources, Procedures and Microeconomic Effects of Innovation. *Journal of Economic Literature*, XXVI, 1120-1171.
- Dosi, G. (1988b). The Nature of the Innovation Process. In Giovanni Dosi, Christopher Freeman, Richard Nelson, Silverberg and Luc Soete (Ed.), *Technical Change and Economic Theory*, 221-238, London: Pinter.
- DPT, (2009a). 5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun Genel Gerekçesi, http://www.dpt.gov.tr/bgyu/kalkinmaajans/Genel_Gerekce.pdf (Erişim Tarihi: 19.08.2009).
- DPT, (2009b). Bölgesel Gelişme Ana sayfası, <http://www.dpt.gov.tr/bgyu/biid/ibbs.html> (Erişim Tarihi: 19.08.2009).
- DPT, (2009c). 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve görevleri Hakkında Kanun, <http://www.dpt.gov.tr/bgyu/kalkinmaajans/5449SayiliKanun.pdf> (Erişim Tarihi: 19.08.2009).
- DPT, (2009d). Kalkınma Ajansları nedir? <http://www.dpt.gov.tr/bgyu/kalkinmaajans/ajans.html>, (Erişim Tarihi: 19.08.2009).
- DPT, (2006). Dokuzuncu Kalkınma Planı.
- Durgut, M. (2007). Üniversite Sanayi İşbirliğinin Bölgesel İnovasyon Sistemi Çerçevesi. Paydaşlık Esaslı Üniversite Sanayi İşbirliği ve Kentsel Yenilik Sisteminin Altyapısı Kayseri Bilgi ve Araştırma Sempozyumu Kitabı, 20-21 Ocak, Kayseri Sanayici ve İşadamları Derneği Yay, Kayseri.
- Durgut, M. & Aksoy, M. (2001). Bölgesel İnovasyon Sistemleri ve Teknoloji Öngörüsü. Teknoloji Öngörüsü ve Stratejik Planlama Kongresi, Sabancı Üniversitesi, 24-26 Mayıs, İstanbul.
- Elçi, Ş. (2007). İnovasyon Artık Gündemlerde. TÜSİAD- Sabancı Üniversitesi Rekabet Forumu, <http://ref.advancity.net/Moduller/Makaleler/MakaleForm.aspx?Mkld=52>, (Erişim Tarihi: 19.08.2009).
- Elmas, G. (2001). Küreselleşme Sürecinde Bölgesel Dengesizlikler, Nobel Yay. Ankara
- Elvan, L., Sorguç, N., Kazancık, L. & Öztürk, A. (2005). Bölgesel Gelişme ve Sektör-Bölge Yiğınlaşmaları. TÜSİAD-KOÇ Üniversitesi, Tartışma Tebliği, İstanbul.
- Enright, M. (2000). Survey of the Characterization of Regional Clusters: Initial Results. Working Paper, University of Hong Kong: Institute of Economic Policy and Business Strategy.
- Eraydın, A. (2002). Yeni Sanayi Odakları, ODTÜ Mimarlık Fak. Yay. Ankara.
- Eraydın, A. (2004). Bölgesel Kalkınma Kavram Kuram ve Politikalarında Yaşanan Değişimler. Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu, 10-12 Eylül, Denizli, 126-146.
- EURADA, (1999). Creation, Development and Management of RDAs: Does it have to be so difficult? Bruxelles.

- European Commision (2001). Council Decision of 8 March 2001 on the principle, priorities, intermediate objectives and conditions contained in the Accession Partnership with the Republic of Turkey. Official Journal of the European Communities, L85/13.
- European Commision (2003). Council decision of 19 May 2003 on the principles, priorities, intermediate objectives and conditions contained in the Accession Partnership with Republic of Turkey. Official Journal of the European Communities, L145/40.
- Fagerberg, J. (2004). Innovation: A Guide to the Literature. J. Fagerberg, D. C. Mowery, and R. R. Nelson (ed.), Oxford Handbook of Innovation. Oxford.
- Florida, R. (1995). Toward the Learning Region. *Futures*, 27, 527-536.
- Foster, J. (2005). From Simplistic to Complex Systems in Economics. *Cambridge Journal of Economics*, 29, 873-892.
- Freeman, C. & Soete, L. (2003). Yenilik İktisadı (çev: E. Türkcan). Ankara, TÜBİTAK Yay.
- Freeman, C. (1990). Yeni Teknoloji ve Yetişme Sorunu (çev: A Göker). *Mühendis ve Makine*, 31, 368.
- Freeman, C. (1987). *Technology Policy and Economic Performance: Lessons from Japan*, Pinter London.
- Fröbel, F., Heinrichs, J. & Kreye, O. (1982). Uluslararası Yeni İşbölümü ve Serbest Bölgeler (çev: Y. Öner). Belge Yay., İstanbul.
- Gardiner, B. (2003). Regional Competitiveness Indicators for Europe-Audit, Database Construction and Analysis. Regional Studies Association International Conference Pisa, 12-15 April.
- Geels, F. (2004). From Sectoral Systems of Innovation to Socio-Technical Systems: Insights about Dynamics and Change from Sociology and Institutional Theory. *Research Policy*, 33, 897-920.
- Gibbs, D. (1998). Regional Development Agencies and Sustainable Development. *Regional Studies*, 32(4), 365-368.
- Göker, A. (2008). Üniversite Sanayi Ortak Araştırma Merkezleri. *Cumhuriyet Bilim Teknik*, 8 Şubat.
- Gould, J. (2009). Yaşamın Tüm Çeşitliliği: İlerleme Mitosu, İstanbul, Verso Yay.
- Halkier, H., Danson M. & Damborg C. (1998). *Regional Development Agencies in Europe An Introduction and Framework for Analysis*, Mike Danson, Henrik Halkier and Charlotte Damborg (ed.) Regional Development Agencies in Europe, Jesica Kingsley Publishers, England.
- Hakansson, H. (1987). *Industrial Technological Development: A Network Approach* Croom Hell, London.
- Hakansson, H. (1989). *Corporate Technological Behaviour, Cooperation and Networks*, London.
- Hassink, R. (2004). The Learning Region: A Policy Concept to Unlock Regional Economies from Path Dependency? Conference Regionalization of Innovation Policy Options and Experiences, June 4th-5th, Berlin.
- Hughes, T. J. (1998). The Role of Development Agencies in Regional Policy: An Academic and Practitioner Approach. *Urban Studies*, 35(4), 615-626.

- Karataş, A. (2009). Kalkınma Ajansları ve Kümelenme İlişkisi, MÜSİAD.
- Kumral, N. (1994). Ekonomik Kalkınma Ajansları ve Girişimciliğin Teşviki. EĞİAD Ekonomik Raporlar, No:10, 1-31.
- Kumral, N., Barbaros, F. R., Akgüngör, S. & Orhon, Ö. (1998). İzmir İmalat Sanayiinin Üretim Potansiyeli Öğrenmeye Dayalı Bölgesel Kalkınma Stratejisi, İzmir Ticaret Odası Yayını, Yayın No:48.
- Kumral, N. (2006). Bölgesel Rekabet Gücünü Arttırmaya Yönelik Politikalar. TEPAV Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, 7-8 Eylül, Ankara, 275-287.
- Lagendijk A., Kayasu S. & Yasar S. (2009). The Role of Regional Development Agencies in Turkey: From Implementing EU Directives to Supporting Regional Business Communities?. *European Urban and Regional Studies*, 16, 383-396.
- Lagendijk, A. & James, C. (2000). Regional Institutions and Knowledge -Tracking New Forms of Regional Development Policy. *Geoforum*, 31, 209-218.
- Lenger, A. (2006). Bölgesel Yenilik Sistemleri ve Devletin Rolü: Türkiye'deki Kurumsal Yapı ve Devlet Üniversiteleri. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 6(2), 141-155.
- Leskovsek, C.T. (2007). Sloven Bölgelerinde Yenilikçiğin Geliştirilmesi. 2. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, Ege Üniversitesi, 25-26 Ekim, İzmir, 159-175.
- Leydesdorff, L. & Etzkowitz, H. (2001). The Transformation of University-industry-government Relations. *Electronic Journal of Sociology*, 5(4), <http://www.icaap.org/iuicode?1.5.4.1>, (Erişim Tarihi: 9.05.2008).
- Lundvall, B. Å. (1992). *National Systems of Innovation: Towards a Theory of Innovation and Interactive Learning*, London: Pinter Publishers.
- Lundvall, B. Å. (1988). Innovation as an Interactive Process: From User-Producer Interaction to the National System of Innovation. In Dosi, G. et al. (eds.), *Technical Change and Economic Theory*, London: Pinter, 349-369.
- Lundvall, B. Å. & Johnson, B. (1994). The Learning Economy. *Journal of Industry Studies*, 1(2), 23-42.
- Malerba, F. (2002). Sectoral Systems of Innovation and Production. *Research Policy* 31, 247-264.
- Malerba, F. (2003). Sectoral System and Innovation and Technology Policy. *Revista Brasileira de Inovacao*, 2, 329-374.
- Malerba, F. (2004a). Sectoral system of Innovation Basic Concepts. In Malerba Franco (Ed.) (2004) *Sectoral System of Innovation: Concepts Issues and Analyses Six Major Sector in Europe*, Cambridge Univ. Press, UK.
- Malerba, F. (2004b). Sectoral System of Innovation: Concepts Issues and Analyses Six Major Sector in Europe, Cambridge Univ. Press, UK.
- Mersin İnovasyon Stratejisi 2006-2016, http://oda.mtso.org.tr/files/mersin_inovasyon_stratejisi.pdf, (Erişim Tarihi: 18.01.2010).
- Nelson, R. (1995). Recent Evolutionary Theorizing About Economic Change. *Journal of Economic Literature*, 3348-90.
- Nelson, R. (1993). *National Innovation Systems: A Comparative Study*: Oxford University Press.

- OECD, (1997). Oslo Manual, Paris.
- OECD, (1999). The Response of Higher Educational Institutions to Regional.
- Öz, Ö. (2004). Türkiye’de Ekonomik Faaliyetlerin Mekansal Dağılımı ve Rekabetçi Yapısı. ODTÜ Gelişme Dergisi, 31, 211-241.
- Özer, E. Y. (2008). Küresel Rekabet- Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye. Review of Social, Economic & Business Studies, 9/10, 389-408.
- Palabıyık, H, (2004). Yönetimden Yönetişime Geçiş ve Ötesi Üzerine Kavramsal Açıklamalar. Amme İdaresi Dergisi, 37(1), 63-85.
- Pavitt, K. (1984). Patterns of Technical Change: Towards a Taxonomy and a Theory. Research Policy, 13, 343-74.
- Piore, M. & Sabel, C. (1984). The Second Industrial Divide, New York: Basic Books.
- Porter, M. E. (1990). The Competitive Advantage of Nations. Harvard Business Review, March- April.
- Porter, M. E. (1998). Clusters and the New Economics of Competition. Harvard Business Review (Nov-Dec), 77-87.
- Potts, J. (2000). The New Evolutionary Microeconomics. UK: Edward Elgar.
- Powell, T. (1992). Strategic Planning as Competitive Advantage. Strategic Management Journal, 13(7), 551-558.
- Pyka, A. (2002). Innovations Networks in Economics: From the Incentive-Based to knowledge-based Approaches. European Journal of Innovation Management, 5(3), 152-163.
- Roger, N. (2005). Can Regions Learn? Critical Assessment Of Regions As Arenas For Regional Development. AI & Society, 19, 4.
- Rosenfeld, S. (2005). Beyond Clusters: Current Practices and Future Strategies. Journal of New Business Trends and Ideas, 3 November <http://www.rtsinc.org/publications/index.html> (Erişim Tarihi: 28.12.2009).
- Rosenfeld, S. (1997). Bringing Business Clusters into the Mainstream of Economic Development. European Planning Studies, 5(1), 3-23.
- Sandberg, M. (2007). The Evolution of IT Innovations in Swedish Organizations: A Darwinian Critique of ‘Lamarckian’ Institutional Economics. Journal of Evolutionary Economics, 17, 1-23.
- Soyak, A.(1995). Teknolojik Gelişme: Neoklasik ve Evrimci Kuramlar Açısından Bir Değerlendirme. Ekonomik Yaklaşım, 6(15).
- Taymaz, E. (2005). Are Small Firms Really Less Productive? Small Business Economics. Dordrecht, 25(5), 429-445.
- Taymaz, E. (1997). Esnek Üretime Dayalı Bir Rekabet Stratejisi Geliştirilebilir mi? Türkiye’de Fason Üretim. Petrol İş Yıllığı, 1996, İstanbul: Petrol İş, 707-715.
- Tekeli, İ. (2008a). Bir Bölge Plancısının Çözmeye Çalıştığı Sorunun Karşısında Yaşadığı İç Huzursuzlukları. iç. Türkiye’de Bölgesel Eşitsizlik ve Bölgesel Planlama Yazıları, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Tekeli, İ. (2008b). Bölge Planlama İçin Adanmışlık Modeli: Durağan Bölgelerin Kilitlenmişliği Nasıl Çözülür?. iç. Türkiye’de Bölgesel Eşitsizlik ve Bölgesel Planlama Yazıları, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

- Tekeli, İ. (2008c). Bölge Planlama İçin Adanmışlık Modeli: Durağan Bölgelerin Kilitlenmişliği Nasıl Çözülür? iç. Türkiye’de Bölgesel Eşitsizlik ve Bölgesel Planlama Yazıları, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Tuncel, O. C. (2009). Heterodoks Bir Mikro İktisat Teorisine Doğru: Evrimci İktisadın Teknolojik Gelişme Yaklaşımı Ve Firmanın Doğası. Ekonomik Yaklaşım, 19(69), 1-32.
- Tuncel, O. C. & Eryılmaz, M. (2008). Bölgesel Gelişme Sürecinde Üniversite-Sanayi İşbirliğinin Önemi: Bursa Bölgesi İçin Sektörel Temelli Bir Üniversite-Sanayi İşbirliği Modeli Önerisi. I. Güney Marmara Bölgesel Gelişme Sorunları Ulusal Sempozyumu, 2-3 Haziran, Bandırma, Balıkesir.
- Tutar, F. & Demiral, M. (2007). Yerel Ekonominin Yerel Aktörleri. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 2(1), 65-83.
- Türkiye İktisat Kongresi (2003). Bilim ve Teknoloji Politikaları Çalışma Grubu Raporu, Ankara.
- TÜSİAD, (2003). Ulusal İnovasyon Sistemi. Yayın No: 2003-10-362, İstanbul.
- Yaman, A. (2008). Kalkınma Ajansları ve Bölgesel Yenilik Süreci. Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Müdürlüğü, http://www.antalyakadingirisimciler.org/dosyalar/Ahmet_YAMAN_KALKINMA_AJANSLARI.ppt (Erişim Tarihi: 19.01.2010).
- Witt, U. (1997). Self-Organization and Economics–What is New?. Structural Change and Economic Dynamics, 8, 489-507.
- World Bank, (2009). The Role of Local Economic Development Agencies (LEDA). http://info.worldbank.org/etools/docs/library/166856/UCMP/UCMP/7_leda.html, (Erişim Tarihi: 19.08.2009).

Bu Sayfa Boş Bırakılmıştır
This Page Intentionally Left Blank